

*В. О. Ліщенко
Житомирський державний університет
імені І. Франка
Науковий керівник
к.ф.н., доц. Жуковська В. В.*

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ КЛАСИФІКАЦІЇ

На сьогодні у фокусі досліджень лінгвістів перебувають проблеми та аспекти антропологічного підходу у дослідженнях мовних явищ, зокрема на питання відображення народної культури та її історії. Культурно-національна специфіка мовних одиниць завжди є актуальною для науковців, оскільки дозволяє дізнатись про особливості вербалізації певних культурних явищ. Культурно-національний аспект розглядається як інформація, що включає різні соціальні, етнографічні, географічні, історичні відомості й несе в собі асоціативно-образну інформацію носія мови. Фразеологічні одиниці (ФО) постійно викликають підвищений інтерес та увагу у дослідників. Адже вживання фразеологічних одиниць надає мові експресивності та виразності, оскільки вони відображають культурні особливості нації.

Наразі у сучасній лінгвістиці наявна значна кількість праць як зарубіжних, так і вітчизняних науковців, в яких досліджено різні аспекти фразеологічних одиниць (М. Алефіренко, Н. Амосової, О. Ахманової, Я. Бечко, В. Білоноженко, О. Молоткова, О. Дмитренко, М. Гамзюка, М. Гойхмана, В. Жукова, О. Куніна, А. Мелерович, Т. Мітіної, В. Мокієнко, О. Райхштейна, О. Смирницького, І. Теплякова, Ю. Фірсової та інших).

Огляд літератури з питань фразеології засвідчив, що в лінгвістиці не існує єдиного тлумачення терміну «фразеологізм». Це одне з найбільш суперечливих питань. Зауважимо, що згідно з Л. Г. Авксентьева існує понад двадцять дефініцій поняття «фразеологізм», проте жодна з них не набула загального визнання. Деякі вчені вважають, що визначення ФО таке ж складне, як і визначення слова. Ця складність полягає насамперед у тому, що для слова і стійких сполучень слів не характерні властивості, які були б віднесені до кожного з них без винятку [1:13].

Отож, метою запропонованої статті є здійснити огляд наявних у сучасній лінгвістиці підходів до трактування фразеологізмів та їх класифікацій.

В. Н. Телія вважає, що «фразеологізм – це загальна назва семантично пов'язаних поєднань слів і пропозицій, які, на відміну від схожих з ними за формою синтаксичних структур, не виробляються відповідно до загальних закономірностей вибору і комбінації слів при організації висловлювання, а відтворюються в мові у фіксованому співвідношенні семантичної структури та певного лексико-граматичного складу» [11:48].

Фразеологізми – на думку О. В. Куніна, – це «стійкі поєднання слів з ускладненою семантикою, які не утворюються за структурно-семантичним моделями змінних словосполучень» [8:13]. Я. А. Баран визначає, що фразеологізми, як правило, не визначають нові предмети оточення, а вказують

на ставлення до знайомих речей та їх оцінку. Опис цих явищ опосередкований і, разом з тим, влучний та стилістично яскравий, пор.: *to kick the bucket* «врізати дуба», *to let off steam* «виговоритися», *to let sleeping dogs lie* «не чіпати лихо», *to rack one's brain* «ламати голову, уважно міркувати» [4:63].

Існує чимало інших визначень терміну «фразеологізм». Наприклад, Б. О. Ларін під фразеологічними одиницями розуміє такі стійкі словосполучення, які характеризуються втратою первісних реалій і появою нового метафоричного значення. «Фразеологічна одиниця, – зазначає О. М. Бабкін, – це така одиниця мови, якій властива цільність, що виникає у результаті послаблення лексичного значення у слів її компонентів». С. Г. Гаврін стверджує: «Фразеологічна одиниця – це відтворювана загальноновживана мовна одиниця, цілісна за своїм значенням і складена з двох і більше повнозначних слів» [3:54-59].

Серед дослідників також не існує однозначної думки щодо складу ФО. До фразеологізмів низка лінгвістів не включають прислів'я, приказки та крилаті слова, вважаючи, що вони за своєю семантикою та синтаксичною структурою відрізняються від фразеологічних одиниць. Так, наприклад, вважає В. М. Мокиєнко, який, щоправда, зазначає, при цьому, що прислів'я є джерелом фразеологізмів [10:34]. Подібні думки знаходимо і в працях В. В. Виноградова, М. М. Амосової та М. М. Копиленко.

Поряд із проблемою визначення фразеологічних одиниць, одним із дискусійних питань залишається класифікація фразеологізмів.

Важливою умовою класифікації фразеологізмів є повнота охоплення одиниць. Ті чи інші типи фразеологізмів належать до часткових, окремих елементів, до яких призводить аналіз сукупного цілого. Вони повинні протиставлятися між собою, утворювати ряди із завершеним числом опозиції, хоч сама система (чи сума одиниць), яку вони репрезентують, відкрита.

Аналіз класифікації фразеологізмів показує, що значна доля розбіжностей між ними припадає саме на різне розуміння дослідниками сукупного цілого, обсягу фразеології. Звідси, принаймні на один тип одиниць більше або менше містить та чи інша класифікація фразеологізмів. Особливо це стосується прислів'їв та приказок, термінів, складених із двох і більше слів, а також цілого ряду зворотів [5:83].

Кожен з науковців класифікує ФО за певними критеріями. Зустрічаються класифікації з подібними рисами, а деякі з них це ніщо інше, як трансформації вже існуючих класифікацій. Серед найбільш відомих класифікацій ФО виділяємо класифікації, розроблені В. В. Виноградовим, О. В. Куніним, О. І. Смирницьким, Н. М. Амосовою, А. І. Алехіною. Широкого визнання у вітчизняному й світовому мовознавстві здобула класифікація В. В. Виноградова, побудована за семантичним принципом. В. В. Виноградов поділяє всі фразеологічні одиниці на фразеологічні єдності, фразеологічні зрощення та фразеологічні сполучення. У основу даної класифікації покладене співвідношення, що існує між значенням фразеологічного цілого та його компонентів [6:126-143]. Н. М. Амосова, наприклад, класифікує ФО за структурним принципом та виділяє наступні структурні типи фразеологічних

одиниць: фразеологічні сполучення, сурядні фразеологізми, одновершинні фразеологізми, дієслівно-постпозитивні фразеологізми [2:121-147].

А. І. Смирницький приділяє увагу структурним типам фразеологічних одиниць та поділяє їх на експресивні та стилістично нейтральні. Він виділяє одновершинні (з єдиним семантичним центром), двовершинні (з двома семантичними центрами) та багатoverшинні (більше двох семантичних центрів).

Однією з найбільш поширених класифікацій англійських фразеологічних одиниць є класифікація О. В. Куніна, в основу якої покладені структурні і семантичні особливості фразеологізмів та ступінь поєднання компонентів у фразеологізмі. Згідно цієї класифікації фразеологічні одиниці поділяються на чотири класи відповідно до їхньої комунікативної функції, що зумовлюється структурно-семантичними особливостями: 1) номінативні фразеологічні одиниці; 2) номінативно-комунікативні фразеологічні одиниці; 3) фразеологічні одиниці ні номінативного, ні комунікативного характеру; 4) комунікативні фразеологічні одиниці [9:90-250].

Перший клас це номінативні фразеологічні одиниці. Номінативні фразеологічні одиниці є зворотами, що позначають предмети, явища, дії, стан, якість і т. д. До складу номінативних ФО входять фраземи та звороти, що мають номінативне значення [9:90]. О. В. Кунін сюди також відносить словосполучення з одним повнозначним словом (*above the salt*), сурядні сполучення типу (*wear and thear*) і звороти з предикативною структурою типу (*as the crow flies*) і частково предикативні звороти, типу (*see how the land lies*) [9:90-166].

Другий клас, номінативно-комунікативний, складається з дієслівних фразеологізмів. Це стійкі дієслівні сполучення, які можуть трансформуватися у реченні при вживання пасивної форми дієслова. Наприклад *to break the ice – the ice is broken* «почати», *to beat the drum – the drum is beaten* «хвалитися». Деякі звороти, що складаються з дієслова з прямим додатком трансформуватися не можуть. Наприклад *to beat the air* «переливати з пустого у порожнє», *to beat the alarm* «дати сигнал тривоги» [9:167-168].

Третій клас включає фразеологізми, які складаються з вигуківих сполучень та вигуків, які мають предикативну структуру та переосмислене експресивне значення компонентів: *dog my cats!* «Прокляття!», *sakes alive!* «Нічого собі!», *by George!* «От тобі й на!» [9:230-231]. Вони виділені в окремий клас на тій основі, що не доведений ні їх номінативний, ні їх комунікативний характер.

Четвертий клас це комунікативні фразеологічні одиниці. До комунікативних фразеологічних одиниць належать фразеологізми, які є реченнями, причому не частково предикативними типу *believe that the moon is made of green cheese* «вірити у небиллиці» або *ships that pass in the night* «випадкові зустрічі», а цілнопредикативними [9:240]. У цьому класі можна виділити дві групи зворотів: прислів'я (*a great ship asks deep water* «великому кораблю – велике плавання», *there is no smoke without fire* «немає диму без вогню») та приказки (*the answer is a lemon* «негативна відповідь», *the world is a small place* «світ тісний»).

Класи О. В. Кунін розбиває на підкласи і розряди. Класифікація містить одинадцять підкласів. Вони виділяються за ознакою замкнутості (незамкнутості структури фразеологізмів). У межах підкласів виділяється дев'ятнадцять розрядів структурно-семантичних значень в залежності від типу зв'язку між компонентами та типу переосмислення (повного або часткового). В цілому класифікація О. В. Куніна містить понад 50 рубрикацій, що створює значні труднощі в її практичному використанні [5:94].

Отже, в сучасній лінгвістиці наразі не існує чіткого та загальноприйнятого визначення терміну «фразеологічна одиниця». Крім того, існують різні думки щодо того, яким є структурний та лексичний критерій належності вільних словосполучень до розряду ФО. Також існують різні підходи до особливостей та критеріїв класифікації фразеологізмів сучасної англійської мови. Найбільш відомі класифікації були розроблені такими науковцями, як В. В. Виноградов, О. В. Кунін, О. І. Смирницький, Н. М. Амосова та інші. Класифікація ФО О. В. Куніна вважається однією з найбільш поширених, в основу якої покладені структурні і семантичні особливості фразеологізмів.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у використанні визначень та класифікацій ФО при аналізі етнокультурних особливостей фразеологічних одиниць з гастрономічним компонентом у сучасній англійській мові.

Список використаної літератури

1. Авксентьев Л. Г. Фразеологичная единица как предмет фразеологии та її основні ознаки// Мовознавство. – 1979. – №5. – С. 13–17.
2. Амосова Н. Н. Основы английской фразеологии / Н. Н. Амосова. – Л.: Издательство ленинградского университета, 1963. – 208 с.
3. Арбекова Т. И. Лексикология английского языка// Учебное пособие для II – III курсов. – М.: Высш. шк., 1997. – 240с.
4. Баран Я. А. Основні питання загальної та німецької фразеології. – Львів: Наукова думка, 1980. – 263 с.
5. Баран Я. А., Зимомря М. І. Теоретичні основи фразеології. – Ужгород, 1999. – 176 с.
6. Виноградов В.В. Избранные труды. Лексикология и лексикография / В. В. Виноградов. – М.: Наука, 1977. – 318 с.
7. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка / А. В. Кунин. – Д.: Феникс+, 2005. – 488 с.
8. Кунин А. В. Что такое фразеология / А. В. Кунин – М.: Наука, 1966. – 93 с.
9. Кунин О.В. Фразеология сучасної англійської мови / О.В. Кунин – М.: Міжнародні відносини, 1972. – 289 с.
10. Мокиенко В. М. Загадки русской фразеологии. – М.: Высшая школа, 2005. – 257с.
11. Телия В. Н. Типы языковых значений: связанное значение слова в языке. – М.: Международные отношения, 1981. – 210 с.